

Bovenaan de Piramide

Politiek Gedrag van het Autoritaire Regime in Egypte

Reinier Bergema

0814180

BA Project

Dr. D. Stockmann

Departement Politieke Wetenschappen – Leiden Universiteit

April – Juni 2012

Aantal woorden: 8922

Aan Marcel en Birgit

Index

Inleiding	5
Theoretisch Kader	7
<i>Autoritaire regimes als concept</i>	7
<i>Motieven van verschillende regimes</i>	10
Implicaties van autoritaire regimes voor democratisering en Egypte als casus	16
Onderzoeksmethoden	19
<i>Strategisch belang van Egypte in de internationale gemeenschap</i>	19
<i>Wetenschappelijke relevantie van regimegedrag en Egypte als actor</i>	20
<i>Data herkomst</i>	21
Casus: Egypte	22
<i>Egypte als militair regime</i>	23
<i>Egypte als eenpartijregime</i>	25
<i>Egypte als personalistisch regime</i>	29
Conclusie	31
Literatuur	35

Inleiding

Onderdrukking, electorale fraude, corruptie, inflatie, het ontbreken van politieke vrijheid en massale werkloosheid ontketenden eind 2010 een reeks van grootschalige protesten in de Arabische wereld. De honger naar democratie zette de regio in brand. In verschillende staten mondden de protesten uit in geweld en beelden van bruto geweld gingen de wereld over: Een brandend Tahrir plein onder het geluid van wapenvuur, het Syrische volk onder vuur genomen door ordetroepen op bevel van Bashar al-Assad en Libische opstandelingen die voormalig kolonel Muammar Gadaffi, onder het bloed, door de straten van Sirte slepen. Hoe zwart deze pagina in de geschiedenis van het Midden Oosten ook mag zijn, de komende hoofdstukken zijn nog niet geschreven. De regio bevindt zich op een kruispunt.

Zestig jaar na de geslaagde staatsgreep van de Vrije Officieren, onder leiding van kolonel Nasser, staat voor het eerst niet bij voorbaat vast wie als winnaar uit de bus zal rollen bij de Egyptische presidentsverkiezingen. Met overgrote meerderheid stemde het Egyptische volk voor grondwetswijzigingen (Trouw, 2011). Publieke gevangenen kregen gratie en kopstukken uit het bewind van voormalig president Hosni Mubarak staan terecht. Voorzichtig lijken de eerste aspecten van democratische transitie haar intrede gedaan te hebben, maar de weg van democratisering is lang en naar de aspiraties van het leger en het Moslimbroederschap, de grote winnaar in de parlementsverkiezingen, is het slechts gissen (Geddes, 1999: 116).

Echter, democratische transitie kent wel enkele bevorderlijke omstandigheden. Linz en Stepan (1996: 206) merkten eerder op dat de dominante tripartiete onderscheiding van politieke systemen – democratie, autoritarisme en totalitarisme – analytisch niet langer voldeed om de complexiteit ervan te beschrijven. In dat licht ontwikkelde men in het veld van vergelijkende politieke wetenschap tevens een veelvoud aan paradigma's om het fenomeen autoritaire regimes nader te duiden, met de implicaties die zij met zich meedragen. Ondanks de

verscheidenheid aan terminologieën omvatten zij veelal dezelfde structuren en beschrijven hetzelfde gedrag van regimes.

De structuur van het regime, zo onderschrijft Geddes, vormt een belangrijke voedingsbodem voor democratische transitie. Zo blijkt uit data dat de aard en het politieke gedrag van militaire regimes de beste fundering lijken te leggen voor stabiele democratie, in tegenstelling tot personalistische en partijregimes. De schreeuw om democratisering in Egypte kan daarom moeilijk los worden gezien van deze nota. De militaire achtergrond van de staatsgreep in 1952, de massale persoonsverheerlijking van Nasser, maar ook het overwicht van de Nationale Democratische Partij de afgelopen decennia doen vraagtekens oprijzen in het licht van Geddes bewering. Verschillende autoritaire regimes vertonen verschillend politiek gedrag op basis van verschillende eigenschappen en motieven. Dit essay zal zich richten op het politieke gedrag van Egypte in het tijdperk van Mubarak met als doel een etiket te kunnen plakken op het regime.

Egypte is een belangrijke pion in de regio en daarom is stabiliteit van belang: In het Arabisch luidt het *Umm al-dunya*, moeder van de wereld. Niet alleen is Egypte een belangrijk bondgenoot van het Westen, het is tevens een van de weinige staten in de regio die op goede voet staan met Israël. Bovendien vervult Egypte een belangrijke rol in de wereldeconomie, gezien haar strategische ligging. Het land is niet zozeer belangrijk voor de productie van olie, maar wel voor de doorvoer ervan. Dagelijks vinden zo'n 1,8 miljoen vaten olie hun weg door het Suez kanaal naar Europa en het geldt daarmee als belangrijke oliesluis. Los van de wetenschappelijke relevantie zijn ook verschillende internationale actoren zijn daarom gebaat bij democratisering in Egypte.

Autoritaire regimes in theorie

De moeizame generalisatie van literatuur over democratische transitie is vooral te wijten aan het feit dat “autoritaire regimes onderling net zoveel van elkaar verschillen als zij verschillen van democratie” (Geddes, 1999: 121, vertaald door RJMB). Geddes benadrukt in haar artikel de verschillen binnen de regimestructuren op het gebied van politiek gedrag (besluitvormingsproces, successie en de verschillende wijze van interactie met bijvoorbeeld de oppositie), maar ook demografische kenmerken zoals de achterban. Zij ziet een tekortkoming in de literatuur, waarin academici verschillende regime types op dezelfde wijze benaderen, terwijl in haar optiek deze niet op systematische wijze zijn te vergelijken. In reactie daarop onderscheidt Geddes in de kern drie verschillende soorten regimes: (1) militaire regimes; (2) eenpartijregimes; en (3) personalistische regimes. Als vierde typeert zij een soort regime dat zich laat kenmerken als amalgama, een hybride regime, dat verschillende kenmerken van gedrag bevat van de voorgaande drie typen. Naast de typologie van Geddes bestaan er talloze andere typologieën die bij benadering dezelfde strekking hebben. Hadenius en Teorell onderscheiden naast de typologie van Geddes eveneens monarchistische regimes (2007:146). Hague en Harrop (2007) hanteren een bredere typologie waarin acht verschillende regimes worden uiteengezet¹. Dit essay zal uitgaan van de typologie van Geddes, waarin drie verschillende typen worden gehanteerd.

Autoritaire regimes als concept

Het eerste te onderscheiden is het militaire regime, een systeem dat door de decennia heen veelvuldig was te zien in Afrika, Azië en Zuid-Amerika (Hague & Harrop, 2007: 74). De macht ligt geconcentreerd bij een kleine groep van hoge functionarissen binnen het leger, ook wel de junta, die middels een coup d'état aan de macht zijn gekomen. De macht hoeft zich echter niet te uiten door middel van de junta, maar kan ook belichaamd worden in een andere

¹ Hague & Harrop onderscheiden naast het personalistisch, militaire en eenpartijregime ook het communistisch, fascistisch, monarchistisch, theocratisch en een presidentieel regime.

institutie, zoals een president of een partij. In tegenstelling tot het nepotistische karakter van het personalistische regime, worden functies in een militair regime vergeven aan de hand van de militaire staat van dienst (Geddes, 1999: 121-122). Hague en Harrop stellen dat militaire coups mogelijk zijn dankzij de relatieve onderontwikkeling van de staat, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het communisme, dat Geddes onder eenpartijregimes schaaft, die de macht van de staat proberen te exploiteren (2007: 74).

Ten tweede kan men het eenpartijregime onderscheiden, waarin een politieke partij de boventoon voert in het besluitvormingsproces. Echter betekent dat niet dat andere partijen geen bestaansrecht kunnen hebben. Andere partijen kunnen wel degelijk bestaan en deelnemen aan verkiezingen, maar zij hebben weinig tot geen invloed in de politieke arena (Geddes, 1999: 121; Huntington, 1970: 5). Tevens conceptualiseert Geddes nauwgezet het begrip eenpartijregime aan de hand van empirisch meetbare waarden: Wanneer andere partijen verboden of onderdrukt worden of wanneer de dominante partij nooit de controle heeft verloren over de uitvoerende macht en normaliter meer dan tweede derde van het aantal zetels in handen heeft van de wetgevende macht (Geddes, 1999: 125). Huntington betoogt dat de lijn tussen een eenpartijstelsel en een twee- of meerpartijenstelsel met een dominante partij niet exact kan worden vastgesteld, maar benadrukt wel dat deze twee systemen wezenlijk van elkaar verschillen. Immers kan in een stelsel met een dominante partij de minderheid niet achteloos worden weggezet. In een eenpartijregime geldt enkel de partij als valide spreekbuis voor interesses. Tevens meet Huntington de macht van een partij in een dergelijk regime aan de hand van een drietal facetten: (1) legitimatie van het systeem; (2) werving van politiek leiders; en (3) beleidsvoering (Huntington, 1970: 5-6)². Een eenpartijregime kenmerkt zich

² Aan de hand van deze criteria stellen Hague en Harrop dat een dergelijk eenpartijregime in Ghana, onder leiding van Kwame Nkrumah minder effectief en machtig was dan bijvoorbeeld een eenpartijregime in een communistische staat (Hague & Harrop, 2007: 77).

doordat de partij kandidaten binnen de eigen gelederen selecteert om aanspraak te maken op interne functies (Geddes, 1999:121-123).

Tot slot onderscheiden personalistische regimes zich doordat zij veel sterker leunen op een enkel individu dan het leger of een partij. De macht en mogelijke toegang daartoe ligt in handen van een enkeling. Hij heeft zeggenschap over zowel het leger als het staatsapparaat, mede doordat het leger of de partij niet dusdanig zijn ontwikkeld om weerstand te bieden aan de dictator. Bovendien worden instituties op zodanige wijze ingevuld, dat deze niet onafhankelijk van de leider kunnen bestaan en hebben *de facto* geen macht. De mogelijkheid bestaat dat personalistische dictators deel uitmaken of banden heeft met de strijdkrachten of een politieke partij, echter staat de dictator boven deze instituties. Daarnaast laat een dergelijke regime zich veelal kenmerken door nepotisme, waarin belangrijke functies worden vervuld door functionarissen die worden gekozen door de dictator zelf. Echter zijn deze leden van het regime moeilijker te onderscheiden dan in het geval van militaire of eenpartijregimes. (Geddes, 1999: 122-132; Ezrow & Frants, 2011:21). Personalistische regimes zijn over het algemeen voortvloeiend uit militaire of eenpartijregimes, waar de president, in sommige gevallen zelfs op democratische wijze verkozen, de macht naar zich toe trekt. Het leger en de partij krijgen vervolgens meer het karakter van een middel, ter consolidatie van de positie van het individu. Deze verschuiving hangt nauw samen met de capaciteit van het voorgaande regime deze evolutie een halt toe te roepen. Het is echter moeilijk deze verschuiving concreet te constateren (Booker, 2000: 129-131).

Het belang van het classificeren van de verschillende autoritaire regimes worden nog eens onderstreept wanneer de onderlinge verschillen worden uiteengezet. Deze verschillende typen regimes handelen met verschillende interesses en hebben daarom een verschillende uitwerking in de realiteit met als gevolg dat er onmogelijk conclusies getrokken kunnen worden.

Motieven van verschillende regimes

De motieven van politici in democratische regimes rusten op twee principes. Allereerst willen politici aantreden en vervolgens ook aanblijven in hun functie van vertegenwoordiger. De gemakkelijkste wijze om dat te bewerkstelligen is door de kiezer te geven wat hij van de politicus verlangt. Echter gaat deze assumptie niet in haar geheel op in de context van autoritaire regimes. Met name het laatste onderdeel van deze assumptie onderscheidt autoritaire regimes van het democratische stelsel. Ondanks het feit dat ook autoritaire regimes baat hebben bij steun van de bevolking, ontbreekt het volk het vaak de middelen hun onvrede te uiten en zich te verzetten tegen het regime. Geddes stelt dat de interesses van de verschillende typen autoritaire regimes bepalend zijn voor hun politieke gedrag (1999: 125). Daarnaast onderscheidt Finer verschillende motieven op verschillende niveaus: (1) nationaal belang; (2) corporatief belang; (3) sociaal belang³; en (4) individueel eigenbelang (2000: 62).

Militaire Regimes

Het militaire regime onderscheidt zich door het feit dat zij *survival* van efficiëntie van de strijdkrachten van hoger belang acht dan haar politieke machtspositie. Geddes stelt dat voorwaarden als “waarborgen van hiërarchie, discipline en saamhorigheid, autonome van burgerlijke interventie en de zekerheid van financiële middelen” – of corporatieve belangen in termen van Finer – als groot goed worden beschouwd (1999: 125-126, vertaling door RJMB). Finer sluit zich hierop aan, door te stellen dat het leger het eigenbelang als drijfveer ziet voor militaire tussenkomst (1976: 26-27). Aangezien *survival* het voornaamste doel is van het leger als institutie, illustreert Geddes het aan de hand van *Battle of the Sexes*.

³ Finer doelt hiermee op groepen gebaseerd op sociale identiteit, zoals klasse, etniciteit, cultuur of religie.

		<i>Minderheid</i>	
		Coöptief	Afzijdig
Meerderheid	Coöptief	1,2	0,0
	Afzijdig	0,0	2,1

Tabel 1.1 | De waarden (links: meerderheid; rechts: minderheid) vertegenwoordigen de *payoff* voor hun keuze. Linksboven interveniëren beiden, rechtsonder blijven zij beiden loyaal en houden zich afzijdig van conflict. Rechtsboven en linksonder is de actie van beide ongecoördineerd, waardoor zij niks overhouden. Coördinatie is dus vereist voor een gunstige *payoff*.

Het klassieke voorbeeld in de speltheorie is een koppel dat gezamenlijk een avond uit wilt. De man wil graag naar een sportwedstrijd (in dit geval de meerderheid die zich afzijdigheid wilt houden), terwijl de vrouw liever naar de opera gaat (in dit geval de minderheid die wil coöpereren). Echter verkiezen zij samen uit gaan boven de eigen eerste keuze. Deze assumptie geldt even goed voor de legerleiding binnen het militaire regime. Beiden partijen kunnen hun eigen positie niet verstevigen zonder de hulp van de ander (Dixit et al, 2009: 114-115; Geddes, 1999: 127). Wanneer de minderheid op eigen houtje intervenueert, maar faalt is zij slechter af, met strafvervolgning tot mogelijk gevolg. Echter, wanneer de meerheid loyaal is aan het oude regime, en de coup d'état is succesvol, wacht zij mogelijkerwijs hetzelfde lot als de minderheid in geval van mislukken. Echter zal de intentie om zich afzijdig op te stellen groot zijn, omdat binnen de militaire elite voldoende draagvlak zal worden gezocht voor een dergelijke coup, ten behoeve van de slagingskansen.

In dit licht kan men vaststellen dat de theorie die opgaat voor politiek leiders in een democratisch systeem niet vanzelfsprekend is voor autoritaire regimes. Vanuit dit (normatieve) perspectief lijkt een staatsgreep meer een noodzakelijk kwaad, een poging om een schadelijk regime onschadelijk te maken en de continuïteit van het leger veilig te stellen, dan een sluwe wijze om macht te verwerven.

Het onvermijdelijke gevolg van deze verschillende motieven is dat militaire regimes zichzelf uitschakelen op de langere termijn. Immers, het merendeel zal de voorkeur geven zich afzijdig te houden om afbraak van de strijdkrachten te voorkomen (Geddes, 1997: 130-131).

Perlmutter staft deze stelling door militaire regimes drie extra karaktertrekken mee te geven: (1) acceptatie van de bestaande sociale orde; (2) bereidheid tot terugtrekking nadat conflicten zijn uitgevochten; en (3) geen onafhankelijke politieke organisatie en niet de ambitie om een langdurig militair regime te installeren. Militaire regimes die deze karakteristieken niet dragen zijn schaars (Brooker, 2000: 47-49). De tweede karakteristiek van Perlmutter is gebaseerd op het feit dat ook succesvolle coups de belangen van het leger kunnen schaden. Militair ingrijpen kan leiden tot polarisatie binnen het leger, zoals de speltheorie reeds uiteenzette. Deze nota wordt bekrachtigd door de constatering dat coups vaak waren gericht op het vervangen van een voorgaand militair regime (Nordlinger, 1977: 140).

De gedachte dat militaire coups enkel ten dienste staat van het nationale belang en de corporatieve belangen van de strijdkrachten zou echter te kort door de bocht zijn. Ook de belangen van bepaalde etnische of religieuze groepen kunnen het motief vormen voor een coup, evenals het individuele belang. Ondanks het feit dat dergelijke motieven moeilijk te meten zijn, stelt Finer dat coups op grond van deze belangen minder frequent voorkomen (1976: 62-64). Dit kan verklaard worden aan de hand van het draagvlak dat vereist is om een dergelijke coup voor te bereiden en tot een succesvol eind te brengen.

Eenpartijregimes

Eenpartijregimes onderscheiden zich van militaire regimes onder meer op basis van hun motieven. De motieven van politici in militaire regimes en democratische stelsels liggen veel meer in dezelfde lijn: Beide willen hun positie consolideren. Echter, zoals eerder gesteld, verschillen beide wat betreft het tweede onderdeel van de assumptie. De wens tot handhaving van hun positie kan economische motieven ten grondslag hebben zoals corruptie, maar ook

machtswellust of – van idealistischer aard – hervormingen. Geddes kwalificeert dit fenomeen als *Staghunt* (1999: 129-130).

		<i>Minderheid</i>	
		Coöptief	Afvallig
Meerderheid	Coöptief	10,8	1,5
	Afvallig	9,3	0,0

Tabel 1.2 | De waarden (links: meerderheid; rechts: minderheid) vertegenwoordigen de *payoff* voor hun keuze. Linksboven sluit de minderheid binnen de partij zich aan bij de meerderheid om zo een gunstige *payoff* te realiseren. Immers, wanneer zij zich afkeert van de partij, loopt zij haar voordelen mis die lidmaatschap met zich meebrengt. Wanneer de meerderheid de minderheid aan haar zijde heeft, is dat ook gunstig voor zichzelf. Logischerwijs komen beiden uit

Wederom is er van beide kanten coördinatie nodig om tot een gunstige *payoff* te komen. De minderheid binnen een eenpartijregime doet er hoe dan ook verstandig aan om ervoor te kiezen zich te scharen achter de meerderheid binnen de partij. Immers, een lagere *payoff* is onvermijdelijk wanneer het in de rol van oppositie wordt gedrukt. Opposities hebben, zoals eerder gesteld, in militaire regimes nauwelijks formele of informele invloed. Hetzelfde geldt voor de meerderheid. Wanneer zij ervoor kiest haar machtspositie als bewindvoerder op te geven, wordt haar *payoff* eveneens kleiner. Het lijkt dus onvermijdelijk dat zowel de minderheid als de meerderheid zich manoeuvreert in de positie van bewindvoerder om zo een maximaal resultaat te behalen (Dixit et al: 2009: 471). Deze speltheorie verklaart waarom eenpartijregimes zo lang aan de macht zijn. Immers, de elite heeft slechts wat te verliezen in geval van polarisatie. De *payoff* structuur kan alleen veranderen door externe factoren, buiten de invloed van de partij (Geddes, 1999: 138-140). Geddes noemt economische factoren, maar de huidige ontwikkelingen in de Arabische wereld lijken ook onder deze noemer te vallen.

Tevens onderscheidt Brooker eenpartijregimes door het karakter hoe zij aan de macht raken. Gezien het ontbreken van (fysieke) machtsmiddelen zijn zij vaker genoodzaakt macht binnen het systeem te misbruiken voor eigen doeleinden, dan een regime omver te werpen (Brooker,

2000: 5). Echter is het gemak waarmee een regime omver wordt geworpen eveneens afhankelijk van de macht en effectiviteit van een voorgaand regime, zoals Huntington betoogde aan de hand van zijn drie facetten die bepalend zijn voor de machtsbasis van een regime. De machtsbasis van een eenpartijregime bouwt zich dus langzamer op in vergelijking met die van een militair regime en rust op legitimiteit, als tegenhanger van fysieke machtsmiddelen ter suppressie. Eenpartijregimes zijn veelal het product van dekolonisering of door invloed van externe machten, zoals in het geval van het communisme en de Sovjet-Unie (Brooker, 2000: 96-99).

Personalistische Regimes

Evenals bij eenpartijregimes is consolidatie en versterking van de eigen positie de voornaamste doelstelling van een despoot in een personalistisch regime. Echter onderscheiden zij zich door het feit dat personalistische regimes zich enkel richten op hun eigen *payoff*, in termen van speltheorie (Geddes, 1999: 130). In personalistische regimes is er geen noodzaak tot coördinatie, zoals in het geval van militaire en eenpartijregimes, waarbij alleen door middel van een vorm van samenwerking de meest gunstige *payoff* kan worden bereikt. In contrast, het personalistische regime en de mensen daaromheen houden meer over wanneer zij niet samenwerken. Dit type regime neigt naar het *Prisoners' Dilemma*, echter ontbeert het de groep die buiten de heersende elite valt het aan de middelen de keuze van het regime te beïnvloeden. Het regime is vanzelfsprekend gebaat bij een status quo. Gezien het feit dat de leider consolidatie van zijn positie voor ogen heeft en instituties naar zijn goeddunken geschapen worden, is er vrijwel geen mogelijkheid tot omverwerping van het regime via de formele weg (Ezrow & Frantz, 2011: 215-225, Geddes, 1999: 130).

Tevens kenmerkt het personalistisch regime zich door een *personality cult* die ontstaat rondom de leider. De leider wordt op een voetstuk geplaatst aan de hand van propaganda. Successen van het regime worden toegeschreven aan de leider om steun onder de bevolking te

winnen en zo het regime te legitimeren. Tevens versterkt de leider zijn positie binnen de elite hiermee. Immers, het regime wordt een verpersoonlijking van de persoon en vice versa (Brooker, 2000: 130-135).

Daarnaast is een systeem van patrimonialisme en cliëntelisme niet ongebruikelijk om gewichtige tegenstanders van het regime gunstig te stemmen. Als gevolg daarvan is de achterban waarop de dictator op terug kan vallen relatief instabiel. Immers, hij is van hen afhankelijk om dissidenten de kop te elimineren. Personalistische regimes kenmerken zich daarom door de excessieve mate van corruptie. Motieven zijn voornamelijk van individuele aard of dienen het belang van de etnische of religieuze groep waartoe de heersende elite behoort, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het militaire regime. Als gevolg hiervan zijn personalistische regimes sterk afhankelijk van economische voorspoed. Immers, wanneer de vereiste materiële middelen om het regime in stand te houden niet voor handen zijn dreigt het regime haar machtsbasis te verliezen (Ezrow & Frantz, 2011: 215-225; Geddes, 1999: 132-135).

Eveneens zijn voldoende financiële middelen vereist om de bureaucratie en het leger te financieren. De dreiging van een militaire coup blijft een reëel gevaar voor een personalistisch regime. Om de macht van het leger in te dammen is het gebruikelijk dat het leger wordt opgesplitst in verschillende kleine fracties, met militaire en paramilitaire eenheden (Ezrow & Frantz, 2011: 223-224).

Implicaties van autoritaire regimes voor democratisering en Egypte als casus

De stelling dat autoritaire regimes onderling net zo verschillend zijn als dat zij verschillen van democratie is weliswaar gechargeerd, maar bevat wel degelijk een kern van waarheid. Gezien de verschillende aard en motieven van de verschillende typen regimes lijkt moeizame generalisatie met betrekking tot dit thema niet meer dan een logisch gevolg. De bundeling van de verschillende typologieën helpt inzicht te krijgen in dit specifieke veld van de politieke wetenschap. Militaire regimes verschillen fundamenteel van aard ten aanzien van eenpartijregimes en personalistische regimes, evenals de laatste twee ook onderling zich anders tot elkaar verhouden, wat zich onder meer uit in afwijkend politiek gedrag.

Het onderscheid tussen de verschillende regimes kent ook implicaties voor democratische perspectieven, zo stelt Geddes. De verschillende motieven van de regimes resulteren in verschillende levensduur en overlevingskansen. De gemiddelde levensduur van militaire regimes zijn met acht jaar, zoals in lijn met de verwachting gezien hun voorkeur voor afzijdigheid, het kortst. Personalistische regimes heersen gemiddeld vijftien jaar, terwijl eenpartijregimes ruim een kwart eeuw de touwtjes in handen houden⁴ (2000: 132-138).

Daarnaast leggen de verschillende regimes eveneens de basis voor hun opvolger. Data laten zien dat 31% van de transitie van een militair regime in de tweede helft van de 20ste eeuw resulteerden in een stabiel democratisch politiek systeem. Nog eens 43% mondden uit in een instabiel democratisch systeem dat slechts van korte duur bleek. Daartegenover doormaakte slechts 16% van de personalistische regimes een succesvolle transitie naar een stabiele democratie.

⁴ Uitgebreidere data zijn terug te vinden in *What do we know about democratization after Twenty Years*, het artikel van Geddes (1999), waarin zij eveneens overlevingskansen van de verschillende regimes heeft onderzocht als ook de levensduur van verschillende hybride regimes. Militaire regimes beschikken over de kortste gemiddelde levensduur, terwijl een hybride regime, met elementen uit zowel het militaire, eenpartij- en personalistische regime de langste levensduur kennen.

Er zijn talloze factoren die van belang zijn in het proces van democratische transitie. Academici zijn het erover eens dat economische voorspoed een belangrijke voedingsbodem vormt (Burkhart & Lewis-Beck, 1994). Huntington stelt eveneens dat bepaalde waarden van het bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking in negatief verband staat met de frequentie en kans van slagen van coups (1995: 14-16). In dat licht stellen Przeworski en Limongi dat de relatie tussen democratie en economische ontwikkeling niet zozeer bestaat uit een grotere waarschijnlijkheid dat ontwikkelde staten democratische transitie zullen ondergaan, maar evenzeer dat autoritaire interventies minder waarschijnlijk zijn in ontwikkelde staten (geciteerd in Geddes, 1999: 117-118). Ondanks de verschillende factoren die bijdragen aan succesvolle democratische transitie is het verband tussen het type regime als voedingsbodem voor democratisering significant gebleken (Geddes, 1999: 136).

Vanuit dit perspectief rijst de vraag hoe het Egyptische regime, in de pre-Arabische Lente-periode, gekarakteriseerd kan worden. Met de roep om democratie, de val van Mubarak en de eerste vrije verkiezingen reeds achter de rug lijken voorzichtig de eerste stappen naar democratische transitie te zijn gezet. De weg naar democratie is echter nog lang, zo blijkt ook uit de *Freedom Rating* van *Freedom House*. Egypte bracht het er slecht vanaf. Met een score van 5,5 behoort het land tot de niet vrije staten en schaart het zich in het rijtje van staten als Cambodja, Rusland en verschillende landen uit de Arabische regio (2011).

Met de juridische vervolging van enkele kopstukken uit het regime van Mubarak en de toezegging van het leger de uitvoerende en wetgevende macht door te schuiven naar de nieuwe, democratisch gekozen instituties zien optimisten perspectief. In het licht van de conclusies die Geddes trekt in haar artikel zal dit essay zich toespitsen op de vraag hoe het Egyptische regime in de periode vlak voor de Arabische Lente, onder het bewind van Mubarak, zich kan laten karakteriseren. Waarin heeft het regime van de Egyptische leider zich ontwikkeld nadat het land begin jaren '50 weer terug in handen kwam van de oorspronkelijke

bevolking? Laat Egypte uit het Mubarak-tijdperk zich kwalificeren als militair, eenpartij- of personalistisch regime?

Dit essay zal zich daarentegen niet richten op het vraagstuk of de Egyptische grond rijp is voor democratie, noch een voorspelling doen over de toekomst van de staat, maar het is enkel geïnteresseerd in het kwalificeren van het regime als zodanig militair, eenpartij- of personalistisch regime. De aard van het regime is geen definitieve indicator voor democratie, maar een van vele factoren die bijdragen aan transitie. Economische factoren en de principes van regionalisme kunnen immers roet in het eten gooien van het democratisch experiment.

Ondanks het feit dat dit essay geïnteresseerd is in het regime van Mubarak, zullen ook aspecten van Nasser en Sadat bondig worden besproken. De aard van regimes kunnen evolueren in verloop van tijd, maar dat neemt niet weg dat de geschiedenis van Egypte complex is. Om begrip te kunnen krijgen van het tijdperk Mubarak vereist inzicht wat betreft haar voorgangers die een vormende rol hebben gehad op het recente regime.

Strategisch belang van Egypte in de internationale gemeenschap

De wereld houdt met ingehouden adem de situatie in Egypte in de gaten. Typeringen als ‘Moeder van de wereld’ en het ‘intellectuele epicentrum van de Arabische regio’ geven een indicatie van de positie van het land. De Suezcrisis in de jaren ‘50 maakte de economische machtspositie van Egypte goed zichtbaar. De internationale zucht naar brandstoffen sterkt het land en maakt pijnlijk zichtbaar hoe afhankelijk we zijn van haar grilligheid. Stabiliteit is in economische zin een must.

Daarnaast neemt Egypte een belangrijke positie in binnen het conflict tussen Israël en Palestina. In de jaren ‘70 werd de basis gelegd voor vrede in het Midden Oosten met de zogeheten *Camp David*-akkoorden, dat op de lange termijn vrede tussen Israël en Palestina had moeten bewerkstelligen, tot groot ongenoegen van andere actoren in de regio. Zoals eerder gesteld is Egypte tot op heden een van de weinige staten in de regio die door één deur kunnen met Israël. Wanneer Egypte wederom de blik richt naar het Oosten en de Nasseristische, pan-Arabische sentimenten weer de boventoon zullen voeren in haar buitenlands beleid, zal dat een gigantische stap terug zijn in het nu al precare vredesproces.

Tot slot is de *Theorie van de Democratische Vrede* is vanuit het perspectief van internationale veiligheid een ander belangrijk argument. Deze theorie stelt, onderbouwd met veelvuldig empirisch bewijs, dat het risico op een gewapend conflict wordt gemarginaliseerd wanneer het twee democratische staten betreft (Mansfield & Snyder, 1995: 5-6). Een geruststellende gedachte voor het vrije Westen.

Evident is dat de belangen verder strekken dan slechts die van het Egyptische volk. Het land is een toonaangevende speler en staat mogelijk model voor andere staten in de regio in het post-Arabische lente era en gezichtsbepalend voor de al moeizame relatie tussen het Midden Oosten en het Westen.

Wetenschappelijke relevantie van regimegedrag en Egypte als actor

Met democratie als doelstelling rijst de vraag waarom men geïnteresseerd is in de classificatie van het voorgaande regime. In de media is het beeld geschetst dat met het afzetten van Mubarak een breuk met het verleden op handen lijkt. Los van het feit dat een dergelijke breuk allerminst zeker is, kan men door de situatie in retrospect te bekijken wat leren over de mogelijke kansen van democratie. Zoals reeds gesteld heeft het democratisch experiment heeft een grotere kans van slagen in militaire regimes. Succes en consolidatie van democratie heeft bijna een twee keer zo grote kans wanneer de transitie wordt gemaakt vanuit een militair regime dan vanuit een personalistisch regime (2009: 136).

Geddes verklaart deze differentie door de aard van de verschillende typen regimes. Zij stelt dat onderhandelingen een belangrijk aspect zijn van democratische transitie en dat militaire regimes daar in het algemeen meer ruimte voor bieden gezien de geleidelijke aard van de overgangsfase. De transitie van eenpartij- en personalistische regimes laten zich daarentegen over het algemeen juist meer kenmerken door een hoog tempo en de hectiek die daar uit volgt. In haar optiek ligt de kracht van succesvolle democratische transities en het sluiten van pacten in de capaciteit van de verschillende betrokkenen zich te houden aan dergelijke afspraken. Het probleem is echter dat het de nieuwe politieke actoren het de stok achter de deur ontbreekt om andere actoren aan een dergelijke afspraken te houden. Geddes stelt dat daar de kracht van het leger in schuilt en bijvoorbeeld de zwakte van een personalistisch regime, waarin het leger de tweede of mogelijk derde viool speelt. (2009: 136).

Het strategisch belang van Egypte is helder. De wetenschappelijke relevantie van Egypte in het licht van politiek gedrag van regimes schuilt hem in het feit dat de regio zich altijd heeft onderscheiden van de rest van de wereld. Wat betreft het democratisch experiment is het Arabische domein het Zanzibar deze aardbol: Democratische transitie en consolidatie-theorie geldt voor een veelvoud aan staten, behalve voor de Arabische regio. Zo hebben de

democratische golven die Huntington beschreef de Arabische wereld tot op heden nooit weten te overspoelen (Karatnycky, 2002: 102-103). De regio onderstreept dubbeldik de consequenties van regionalisme.

In dat licht en gezien de positie van Egypte in de regio is het land een interessante, prominente actor die op cultureel, religieus en economisch vlak representatief is voor de regio en mogelijk kan dienen als model voor transitie en consolidatie-theorie voor omliggende staten. Begrip van Egypte in de democratische context is een stap naar begrip van de regio.

Data

De data die de conclusies in deze analyse moeten staven zijn voornamelijk afkomstig uit secundaire literatuur. Deze secundaire literatuur is te onderscheiden in wetenschappelijke literatuur en landenrapporten van Freedom House en BTI. Daarnaast is eveneens gebruik gemaakt van verkiezingsuitslagen en persberichten uit nationale en internationale media.

Casus: Egypte

In de ochtend van 23 juli 1952 vulden de straten zich met feestende mensen, nadat de Egyptische staatstelevisie meldde dat een geheim netwerk van niet meer dan honderd officieren met succes een coup had weten te plegen. Het regime van koning Farouk was in de optiek van *Dhohat el-Ahrar* ('de Vrije Officieren'), onder leiding van kolonel Gamal Abdel Nasser, geen haar beter dan dat van de Britten in het oude imperialistische stelsel. Na 25 eeuwen van uitheemse overheersing kwam Egypte weer in eigen handen, tot grote vreugde van de bevolking (Meredith, 2005:30-33; Osman, 2011:57-58).

De zes maanden die volgden op de staatsgreep stonden vooral in het teken van de consolidatie van het nieuwe militaire regime: Politieke tegenstanders werden geëlimineerd, de constitutie werd afgeschaft en politieke partijen werden afgeschaft. Maatschappelijke organisaties werden onderdrukt of gezuiverd van oppositionele elementen. De Vrije Officieren hadden zich stevig in het zadel gemanoeuvreerd. Zij ontleenden hun legitimiteit aan de mateloze populariteit van vicevoorzitter Nasser en de ongekende sociaal economische ontwikkeling. Hervormingen deden de economie jaarlijks gemiddeld met negen procent groeien en werkloosheid en inflatie daalden tot het minimum. (Meredith, 2005:33-37; Osman, 2011:65-67).

Nasser belichaamde de *Vox Populi*. Zijn bestuur gaf Egypte haar trots terug door zich te keren tegen haar imperiale verleden. De wens tot nationalisatie van het Suez kanaal was daarom niet uitsluitend op economische grond, maar had eveneens een emotioneel motief: Een rekening uit het verleden diende nog vereffend te worden. Na politiek hoog spel kondigde Nasser de nationalisatie van het Suez kanaal aan, tot grote woede van Anthony Eden en Guy Mollet, regeringsleiders van respectievelijk Groot-Brittannië en Frankrijk. De twee Europese mogendheden slaan de handen ineen met Israël, in een poging Egypte te bedwingen. De reactie hierop werd niet voorzien: Nasser laat een vijftigtal schepen tot zinken brengen in het

Suez-kanaal, de voornaamste olietoevoer naar het Westen. De Britse Sterling klappt ineen, de Verenigde Staten zijn woest, de Sovjet-Unie dreigt met militair ingrijpen en Saudi Arabië legt het Westen een olie-embargo op. Eden en Mollet rest niks anders dan zich terug te trekken. De Westerse agressor is verslagen en de populariteit van Nasser kent geen grenzen in zowel Egypte als in de Arabische wereld. Egypte zou zowel regionaal als mondiaal uitgroeien tot een politiek zwaargewicht, die het tot in de dagen van de daarop volgende presidenten Anwar Sadat en Hosni Mubarak zou blijven (Meredith, 2005:40-43; Osman, 2011:66-68).

Egypte als militair regime

De rol van het leger gedurende de machtsovername door Nasser is onomstreden. De coalitie van Vrije Officieren bracht het oude regime ten val en verdreef Koning Farouk als opperste machthebber. De stelling van Hague en Harrop wordt bekrachtigd door de relatief kleine, eenvoudige operatie die voldoende zou blijken te zijn het regime, dat bol stond van decadentie, vraatzucht en hoogmoed, omver te werpen. De Vrije Officieren doopten zich om tot de Revolutionaire Raad van het Bevel (RCC) en schaften in 1953 de monarchie af en riepen Egypte uit tot Republiek. Door dissidenten binnen de RCC te elimineren wist Nasser zich naar de top te werken binnen de Raad en ontpopte zich als gezicht van het Egyptische regime. De RCC legde de fundamenten voor een militair regime en doordrenkte de maatschappij van militaire elementen⁵. (Meredith, 2005: 34-38). Opvallend is, in het licht van de nota van Geddes, hun intentie om zichzelf op permanente basis aan het hoofd van deze nieuwe staat te nestelen. Deze permanente rol heeft het militaire regime pas recentelijk opgegeven, door toe te zeggen dat het de macht over zou dragen aan de volksvertegenwoordiging. Geddes stelt dat militaire regimes niet de aspiraties hebben de macht langdurig naar zich toe te trekken. Perlmutter constateert dat een dergelijke politisering van de strijdkrachten immers zorgt voor scheuren in het apparaat en polarisatie binnen het

⁵ Vakbonden, studentenorganisaties, de media en religieuze organisaties werden ontdaan van oppositionele elementen en werden gevormd naar de wensen van de RCC met militaire functionarissen op belangrijke posten.

leger. Tevens lijkt de bereidheid zich terug trekken als geschetste karakteristiek van Perlmutter voor een militair regime in deze casus eveneens niet op te gaan.

Ondanks de ogenschijnlijke afzwakkende rol van het leger onder Nasser mogen de strijdkrachten allesbehalve worden afgeschreven. Het leger is een belangrijke politiek actor en zet nog steeds de lijnen uit in Egypte. Het militaire establishment forceerde het aftreden van president Mubarak en nam zelf de presidentiële honneurs waar (NRC, 2011). De Hoge Raad van de Strijdkrachten maande Mubarak te vertrekken en dreigden bij verzet met juridische vervolging (Lesch, 2011: 46-47). Het aanblijven van de positie van Mubarak als president werd onhoudbaar en toont de positie van het leger in de machtsverhouding tussen Mubarak en de strijdkrachten. Het ontbeerde het regime van Mubarak langer aan legitimiteit met nu zowel het leger als de publieke opinie tegen zich gekeerd. Tevens beloofden zij, daarentegen wel in lijn met de theorie van Geddes en Perlmutter de macht formeel over te dragen aan de nieuwe, democratisch gekozen Egyptische leiding (Osman, 2011: 254-255). Echter, of het militaire regime bereid is hun macht ook daadwerkelijk op te geven blijft een onzekere kwestie zoals Geddes reeds opmerkte en waar waarnemers in Egypte ook hun vraagtekens bij zetten (NRC, 2012).

De machtspositie van het militaire establishment wordt eveneens duidelijk in het selectieproces voor Minister van Binnenlandse Zaken. Kandidaten voor deze belangrijke post binnen de regering bevinden zich voornamelijk in de hogere rangen van de politie en leger, zo stelt Lesch (2004: 597). Voormalig Ministers van Binnenlandse zaken Hassan al-Alfi (1993-1997) en Habib el-Adly (1997-2011) vervulden beiden hoge functies bij de politie.

De gerechtelijke macht ontkomt eveneens niet aan inmenging door het Egyptische leger. Militaire rechters nemen een vooraanstaande positie in binnen het Egyptische rechtssysteem. Tegenstanders van het regime verschijnen voor een militair tribunaal, met als gevolg dat

journalisten die zich kritisch uitlaten en corruptie of andere wantoestanden aankaarten op deze wijze worden geëlimineerd. Niet alleen wordt hiermee de onafhankelijke rechtsgang aangetast, ook burgerrechten komen hierdoor in het geding. Militaire rechters kunnen, in tegenstelling tot de overige rechtsgang in Egypte, de doodstraf uitspreken. Bovendien kent de militaire rechtsgang in Egypte weinig transparantie en behoort beroep aantekenen vaak niet tot de opties (BTI, 2012: 11, Lesch, 2004: 599).

De invloed van het leger wordt eveneens duidelijk wanneer Ibrahim Eissa, redacteur van de onafhankelijke krant *Al-Dustour*, wordt ontslagen na een kritisch artikel over het leger. Het ontslag wordt door het regime geframed als disfunctioneren, maar daar zet men vraagtekens bij. Eissa liet zich regelmatig kritisch uit over het leger en de corruptie binnen haar gelederen. De casus Eissa past binnen de ontwikkeling waarin persvrijheid in Egypte meer en meer aan banden werd gelegd door het regime (Freedom House, 2011).

Egypte als eenpartijregime

De Nationaal Democratische Partij (NDP) stamt uit de periode van president Anwar Sadat en werd in 1978 officieel opgericht als opvolger van het Egyptisch Forum (Arafat, 2009: 14). Het NDP werd de politieke spreekbuis van Sadats *Infitah*, of 'open deur-politiek'. De voornaamste speerpunten, economische liberalisering en democratisering, werden selectief ingevuld (Meredith, 2005: 445-446). In de praktijk plukte vooral de medestanders van het regime de vruchten van massale toestroom van Westers kapitaal als gevolg van de economische liberalisering en democratisering bleek niet meer dan een oppervlakkig concept, waar nauwelijks ruimte bleek te zijn voor andersdenkenden en onafhankelijke oppositie. Zijn toenadering tot het Westen en zijn rol in de Camp David akkoorden die vrede met Israël bewerkstelligde zette kwaad bloed bij zowel de nationale als regionale Islamitische gemeenschap. Egypte brak met het Pan-Arabisch nationalisme van Nasser en hield er een meer Westerse oriëntatie op na. De partij ontwikkelde zich verder tot dominante actor binnen

het Egyptische politieke spectrum onder de vleugels van Mubarak, na de liquidatie van Sadat op 6 oktober 1981⁶ (Lesch, 2004: 589-590).

Ondanks de aanwezigheid van andere politieke partijen spelen zij nauwelijks een rol van betekenis in het parlement, noch in eerste instantie onder Sadat, noch onder Mubarak. De partij won keer op keer met enorme overmacht de verkiezingen van de *Majlis Al-Sha'ab*, het Egyptische Lagerhuis. In een coalitie met NDP-leden die deelnamen aan de verkiezingen als onafhankelijke kandidaat, wist de partij de hand te leggen op een overgrote meerderheid in het parlement.

	1976	1979	1984	1987	1990	1995	2000
NDP	280 (81,8%)	330 (88,7%)	390 (87%)	308 (68,8%)	255 (58,2%)	319 (72%)	172 (39%)
Onafh. Pro-NDP	-	-	-	40 (8,9%)	120 (27,4%)	98 (22%)	181 (42%)
Oppositie	62 (18,2%)	42 (11,3%)	58 (13%)	100 (22,3%)	63 (14,4%)	27 (6%)	54 (14%)
NDP/Totaal	280/342 (81,8%)	330/372 (88,7%)	390/448 (87%)	348/448 (77,7%)	375/438 (85,6%)	417/444 (94%)	353/444 (81%)

Tabel 5.1 | Parlementaire Verkiezingen vanaf 1976. De NDP werd pas opgericht in 1981, maar deed in 1976 en 1979 mee aan de verkiezingen als het Egyptisch Forum. In 2000 werden verschillende oppositieleden geschorst en uitgesloten van parlamentsdeelname (Lesch, 2004: 601)

Toegang tot het electorale proces heeft men in Egypte geïnstitutionaliseerd in een nieuw orgaan, het Partij Comité. Het comité houdt toezicht op de partijen, onderwerpt nieuwe oppositieleiders aan een keuring en kan partijen schorsen. Egypte heeft eveneens een institutie

⁶ De weken voorafgaand aan de moordaanslag op Sadat kenmerkte zich door grootschalige arrestaties van tegenstanders van het regime. Meer dan 1500 Islamistische activisten, hoogopgeleiden en politieke oppositie werden op vage gronden gearresteerd. Tijdens een militaire parade werd Sadat onder vuur genomen, onder toeziend oog van miljoenen televisiekijkers, door de militante Islamistische Jamaat al-Jihad. Een groot aantal hoge NDP-functionarissen, waaronder vicepresident Mubarak die eveneens gewond raakte, waren in de directe nabijheid van Sadat op het moment van de aanslag (Lesch, 2004: 590; Meredith, 2005: 445-447; Osman, 2011: 113-114).

in het leven geroepen zich te buigen over uitspraken van het Partij Comité, te weten het Partij Tribunaal. Echter, beide instituties bestaan voornamelijk uit NDP-leden. Dit mechanisme heeft het Moslimbroederschap lange tijd uit het politieke spectrum weten te weren op basis van haar religieuze grondslag. Dergelijke fundamenten waren bij wet verboden, wat uitsluiting van deelname betekende voor de broederschap (Lesch, 2004: 604). Waar voorheen onafhankelijke rechters toezicht hielden op de rechtmatigheid van verkiezingen, besloot het parlement deze bevoegdheid over te dragen aan de Electorale Commissie. De samenstelling van deze commissie werd bepaald door de *Majlis Al-Shura* (Hogerhuis) en de *Majlis Al-Sha'ab* (Lagerhuis), die beide werden gedomineerd door de NDP (BTI, 2012: 11).

Ook op lokaal niveau is het electorale stelsel zodanig ingericht dat het gunstig uitpakt in het voordeel van de NDP. Verkiezingen voor lokale raden hanteren het *first-past-the-post*-systeem, een electoraal systeem dat de grotere partijen het voordeel geeft (Hague & Harrop, 2009: 188).

Naast de institutionele barrières die de NDP heeft opgeworpen, zijn oppositieleiders eveneens regelmatig doelwit van arrestaties en vervolging. Aynan Nour, leider van Al-Ghad, een partij die liberaal-democratische principes nastreeft, werd door de militaire rechter veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf op aanklacht van het vervalsen van handtekeningen die benodigd zijn een politieke partij op te richten. Al-Ghad had 7,6% van de stemmen ontvangen in de presidentsverkiezingen van 2005 (Brown & Shahin, 2010: 115; Lesch, 2011: 39). In aanloop naar de parlementsverkiezingen werden verschillende Moslimbroeders gearresteerd en werd hen de mogelijkheid zich te registreren als kandidaat zich ontzegd (BTI, 2012: 8).

Het Egyptische politieke spel kenmerkt zich door de eliminatie van de oppositie. Electorale fraude is geen ongebruikelijk fenomeen en dient vooral als façade voor een democratisch systeem. Onafhankelijke kandidaten voegen zich na de verkiezingen massaal weer bij de

NDP, wat uitzicht biedt op materiële gunsten (Lesch, 2004: 600). Immers, in de speltheorie leidt het voegen bij de partij tot de meest gunstige *payoff*. Invloed is slechts te behalen via de wegen van de NDP, niet via de oppositie. Daarnaast deed het gefragmenteerde oppositieveld verder afbraak aan de reeds zwakke vuist die de oppositie kon maken tegen het regime (BTI, 2012: 3).

Waar het Egyptische leger zeggenschap had in de juridische macht, mengde de NDP zich in het maatschappelijk middenveld. Lidmaatschap van de Egyptische Vakbond (ETUF) was voor werknemers uit de publieke sector verplicht. De leiding van de ETUF bestond uit NDP functionarissen die de koers van de vakbond uitzetten, met als gevolg dat vooral de belangen van het regime werden vertegenwoordigd en niet zozeer de belangen van haar leden. Staken werd verboden en de positie van werknemers werd verzwakt, alles ten gunste van het regime (Lesch, 2011: 37).

Opvallend is echter de ogenschijnlijke onmacht of nalatigheid van het NDP om zelf kandidaten te werven en op te leiden. Lesch constateert dat met name reeds welvarende personen zich aanmelden voor functies binnen de partij om hun machtspositie te behouden en te verstevigen, in plaats van dat deze zich binnen de partij omhoog werken. Zo wordt de ETUF bestuurd door NDP-functionarissen die allen een succesvolle staat van dienst hebben in de zakenwereld. Leden die niet middels de NDP een kandidatuurschap voor verkiezingen hebben weten te bemachtigen stellen zich als onafhankelijke kandidaat verkiesbaar, om zich vervolgens weer aan te sluiten bij de partij (Lesch, 2004: 611; Lesch, 2011: 37). De recruiteringsmethode strookt met de aanname van Geddes, waarin zij stelt dat de partij met name binnen haar eigen gelederen kandidaten selecteert voor bestuurlijke functies. De ontwikkeling van leden die zich verkiesbaar stellen als onafhankelijk kandidaat om vervolgens zich weer aan te sluiten bij de partij, lijkt de NDP te doen degraderen tot middel van opportunistische zakenlui dan dat het een autonome, solide machtsbasis vormt.

Egypte als personalistisch regime

De aanslag op president Sadat die hem het leven kostte wierp het presidentieel gezag per abuis in de schoot van vicepresident Hosni Mubarak (Lesch, 2011: 35). Mubarak werd door Sadat benoemd tot commandant van het leger en dirigeerde de Egyptische troepen gedurende de Jom Kipoeroorlog tegen Israel in 1973. Net zoals zijn voorgangers genoot Mubarak een militaire opleiding (Lesch, 2004: 590).

Mubarak leek echter een andere richting te willen inslaan en voorzag een andere toekomst voor Egypte. Gestaaig ruimde de oude garde het veld en maakte plaats voor een gezelschap jongelingen onder leiding van Mubaraks jongste zoon Gamal. In tegenstelling tot Nasser, Sadat en Mubarak genoot Gamal geen militaire opleiding, maar was hij geschoold in economie aan de American University van Cairo. Zijn opmars binnen de partij verliep voorspoedig en een grootschalige herinrichting van de partij ondernomen door Mubarak bood Gamal de gelegenheid zich te nestelen in de top van de NDP. Gamal werd het hoofd van het partijsecretariaat, dat zich voornamelijk bezighoudt met het ontwerpen van beleid en de initiatie van wetgeving, een van de belangrijkste organen binnen de partij. Zijn ster bleef verder rijzen toen hij werd benoemd tot adjunct secretaris-generaal van de NDP. Als lid van het secretariaat ontwierp Gamal de constitutionele amendementen die vrij baan maakten voor de opvolging van zijn vader (Brown & Shahin, 2010: 102; Lesch, 2011: 38-39). De oude garde delfde het onderspit in dit proces en werd geleidelijk ingewisseld voor trawanten van zowel Mubarak als zijn zoon Gamal, die daarmee hun continuïteit binnen de partij verder waarborgden en hun greep op de NDP verstevigden (Brown & Shahin, 2010: 115). Ondanks dat de Mubaraks de impressie van erfopvolging stellig ontkenden, wezen de ontwikkelingen in de richting van de totstandkoming van een presidentiële monarchie (Lesch, 2004: 597).

Afgezien van het feit dat Mubarak na zijn beëdiging als president in de hectiek na de moord op Sadat democratisering en de bestrijding van corruptie predikte liet het politieke en

economische bestel van Egypte zich na de regimeverandering onverminderd verder karakteriseren als een rot systeem. Een goede relatie met Mubarak werd de belangrijkste functie eis voor het ambt als parlementariër binnen het regime en bood toegang tot macht en materiële voordelen (Lesch, 201: 41). Commissies over handelstransacties, toeslagen over de aankoop van aandelen en gunstige voorwaarden voor de aanschaf van vastgoed droegen bij aan het kapitaal dat de Mubaraks en zijn omstanders in de loop der tijd hebben weten te vergaren. De corruptie in Egypte was in sommige gevallen zelfs deels geïnstitutionaliseerd en kende een wettelijke grondslag, zoals het voorschrift dat stelt dat buitenlandse corporaties bij vestiging in Egypte twintig procent van de aandelen dienen over te dragen aan een lokale corporatie, wat ten goede kwam aan het regime en haar medestanders. Onduidelijk is hoeveel het fortuin van Mubarak exact omvat, maar CNN spreekt van een bedrag tussen de veertig en zeventig miljard dollar (geciteerd in Reeves, 2011).

Het oordeel van Geddes dat personalistische regimes gebaat zouden zijn bij een status quo gold eveneens voor het regime van Mubarak. Zoals Brown en Shahin stellen zijn de hervormingen gericht voornamelijk gericht op de consolidatie van haar machtsbasis en niet zozeer op effectieve democratisering. Mubarak staat bekend als “conservatief en voorstander van handhaving van de situatie”, die “voorzichtigheid betracht wanneer het aankomt op de stabiliteit van zijn regime” (Brown en Shahin, 2010: 101-102, vertaald door RJMB). Immers, vanuit het theoretisch denkkader hebben personalistische regimes enkel wat te verliezen bij een radicale kentering wat betreft de structuring van de macht. De geambieerde machtsoverdracht aan zijn zoon Gamal is eveneens vanuit dit perspectief te verklaren.

Conclusie

De aard van het regime toont een complexe verhouding van verschillende machten. Analyse van de casus Egypte laat zien dat de verschillende actoren – de militaire strijdkrachten, de Nationaal Democratische Partij en voormalig president Mubarak – een belangrijke gezagsfunctie droegen in het land.

Egypte laat zich met vlag en wimpel kwalificeren voor de typering van eenpartijregime van Geddes. De NDP zette de politieke arena naar de hand door andere politieke partijen buiten spel te zetten. De partij ging in dat proces verder dan zich enkel mengen in de interne partijpolitiek van de oppositie door leiders te arresteren en juridisch te vervolgen. Men ging nog een stap verder door de onderdrukking van de oppositie te institutionaliseren met de oprichting van het Partij Comité en het Partij Tribunaal die zich uitspraken over het kandidatuurschap van politici en partijen. Politieke organisatie werd het Moslimbroederschap ontzegd op wettelijke grondslag, op basis van haar religieuze identiteit, een identiteit die niet werd toegestaan in Egypte. Het electorale stelsel werd op sommige niveaus zodanig ingericht dat het winst voor de NDP vrijwel onvermijdelijk maakte. Bovendien lag de bevoegdheid toezicht te houden op een eerlijk verloop van de verkiezingen niet langer bij een onafhankelijk instituut, maar bij de Electorale Commissie, wiens invulling werd bepaald door het NDP.

Dat gebrek aan toezicht heeft bijgedragen aan het enorme parlementaire overwicht van de NDP. De partij domineerde de parlementsverkiezingen en behaalde keer op keer een ruime meerderheid, met minstens drie kwart van de stemmen, waar de kwalificatie van Geddes ‘slechts’ een meerderheid van twee derde vereist. Tevens zat Mubarak als leider van de NDP stevig in het zadel van de uitvoerende macht. Zijn positie als president was in electorale zin onaantastbaar en achtte de dreiging voor zijn continuïteit van terreur groter dan de dreiging van democratie (Meredith, 2005). De NDP is altijd het middelpunt geweest van het

Egyptische politieke spectrum. De positie van de partij wordt geïllustreerd door Lesch aan de hand van een citaat van een hoge rechter: “Leden van het parlement voelen zich niet verantwoordelijk voor het electoraat, maar zij leggen verantwoording af aan de NDP die hen ondersteunt en nomineert” (geciteerd in Lesch, 2004: 595).

Ondanks dat de heerschappij van het NDP zich laat typeren als eenpartijregime, ontbrak het de partij aan een interne recruteringsstructuur die eveneens als kenmerk werd beschouwd van een dergelijk regime. Succesvolle zakenlieden uit het netwerk van Mubarak vervulden veelal politieke functies, met materieel gewin in het vooruitzicht als tegenprestatie. Ook in deze context kreeg een rot element uit de Egyptische politiek een wettelijke grondslag, ten gunste van het individu in plaats van het algemeen belang. De materiele motieven die de NDP biedt worden pijnlijk duidelijk wanneer men de ontwikkeling van onafhankelijke kandidatuur van NDP-leden om zodoende zich toch te kunnen voegen bij het corrupte regime onder de loep neemt. Bovendien werd de weg geplaveid voor een machtstransitie naar Mubaraks jongste zoon Gamal, wat de machtsbasis van de Mubaraks enkel zou doen vergroten in een dergelijke presidentiële monarchie.

De positie van het leger wordt duidelijk wanneer men de onaantastbaarheid van de strijdkrachten als institutie in beschouwing neemt. De bevoegdheid tot het spreken van recht is verschoven naar het leger en roept vragen op omtrent de legitimiteit van deze vorm van recht. Ook in het licht van de recentelijke ontwikkelingen in Egypte wordt de positie van het leger goed zichtbaar. De keuze om de president te dwingen zijn taken neer te leggen en juridisch te vervolgen legt de machtsverhouding bloot tussen Mubarak, als president, en het leger, als militair regime. Pas daags voor zijn aftreden verloor Mubarak de steun van de Opperste Raad van de Strijdkrachten wat zijn positie als president onthoudbaar maakte. Het verlies van goedkeuring van het leger bleek de nekslag voor het regime van Mubarak. Het leger heeft zowel Mubarak als de NDP overleefd.

De recente goedkeuring van Ahmed Shafiq als presidentskandidaat en de ongeldigverklaring van de uitslag van de parlementsverkiezingen – daags voor inlevering van deze scriptie – is eveneens omstreden. Shafiq, een voormalig commandant bij de luchtmacht, wordt bestempeld als stroman van het leger, die naar voren werd geschoven in een poging de macht te consolideren maar hij mag na uitspraak van de rechter toch deelnemen aan de presidentsverkiezingen, ondanks het verbod voor voormalig functionarissen uit het voorgaande regime deel te mogen nemen aan de verkiezingen. De ongeldigheidsverklaring van de parlementsverkiezingen heeft als implicatie dat de Moslimbroederschap haar meerderheid in het parlement verliest, met als gevolg dat zij, als grootste uitdager van het militaire regime, de wind uit de zeilen wordt genomen (Guardian, 2012). Tevens heeft het leger zich het recht toegeëigend burgers te arresteren, ondanks het feit dat de noodtoestand, die dateerde van 1981, 31 mei jongstleden werd opgeven. De geloofwaardigheid van de toezegging van de strijdkrachten de macht over te dragen aan de nieuwe regering wordt hiermee wankel en men vreest de intrede van een nieuw tijdperk waarin het leger de dienst uitmaakt (BBC, 2012). De machtsbasis van het leger blijft onverminderd groot.

De beschreven regimes zijn ideaaltypes. Echter laat observatie in de echte wereld zien dat kenmerken en motieven zich niet altijd zo uiten als zij in theorie beschreven worden. Egypte is daar in dit geval een goed voorbeeld van. Analyse van het regime daterend van voor de Arabische Lente toont de delicate machtsbalans tussen de verschillende autoriteiten. Egypte bevat kenmerken van zowel een militair als een eenpartij- en een personalistisch regime. De verschillende eigenschappen en motieven die door elkaar heen lopen voorkomen een duidelijke, eenzijdige kwalificatie van het regime. Het verklaart de interne recruiteringsstructuur, of beter gezegd het ontbreken daarvan van de NDP. Tevens verklaart het het optreden, maar ook de bereidheid daartoe, van het leger door zich te ontdoen van Mubarak. De verschillende autoriteiten waren verwickeld in een continue veldslag, met als

doel handhaving en uitdieping van hun relatieve machtsbasis. Het Egypte onder Mubarak is een hybride regime, waarin de verschillen actoren strenden om invloed en pogen het systeem naar hun hand te zetten.

Met de NDP en Mubarak definitief in het verleden is het slechts wachten op wat de toekomst brengen gaat. De strijdkrachten weigeren vooralsnog hun machtsbasis op te geven, in het nationale belang. De stabiliteit, waar zowel de internationale gemeenschap gebaat bij is als de politieke wetenschap om meer inzicht te krijgen in de regio, lijkt voorlopig nog op zich te laten wachten.

Literatuur

Arafat, A. Al-Din (2009) *The Mubarak Leadership and the Future of Democracy in Egypt*.

Houndsmills: Palgrave MacMillan.

Baynard, S.A. (1995) "Arab Republic of Egypt" in Long, D.E. & Reich, B. (eds), *The Government and Politics of the Middle East and North Africa* (derde editie). San Francisco: Westview Press, pp. 303-326

BTI (2012) "Bertelsmann Stiftung's Transformation Index 2012: Egypt Country Report", via [www.bti-project.org/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI 2012 Egypt.pdf](http://www.bti-project.org/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI_2012_Egypt.pdf)

Brooker, P. (2000) *Non-Democratic Regimes: Theory, Government & Politics*. Houndsmills, Palgrave Macmillan

Brown, N.J. & Shahin, E. El-Din (2010) *The Struggle over Democracy in the Middle East: Regional Politics and External Policies*. New York: Routledge

Burkhart, R. & Lewis-Beck, M. (1994), "Comparative Democracy: The Economic Development Thesis" in *American Political Science Review*, Vol. 88, pp. 903-910

Dixit, A., Skeath, S. & Reiley Jr., D.H. (2009) *Games of Strategy* (derde editie). New York: W.W. Norton & Company

Ezrow, N. & Frantz, E. (2011) *Dictators and Dictatorships*. New York: Sheridan Books, Inc.

Finer, S.E. (1976) *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics* (tweede editie). Boulder: Westview

Freedom House (2011) "Freedom in the World: Egypt", via <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/egypt>

Geddes, B. (1999), "What do we know about democratization after twenty years?" in *Annual Review of Political Science*, Vol. 2, pp. 115-144

Gisselquist, R.M. (2008), "Democratic Transition and Democratic Survival in Benin" in *Democratization*, Vol. 15, No. 4, pp. 789-814.

- Hadenius, A. & Teorell, J. (2007), "Pathways from Authoritarianism" in *Journal of Democracy*, Vol. 18, No. 1, pp. 143-156
- Huntington, S.P (1970), "Social and Institutional Dynamics of One-Party Systems" in Huntington, S.P. & Moore, C. (eds), *Authoritarian Politics in Modern Society: The Dynamics of Established One-Party Systems*. New York: Basic Books, Inc.
- Huntington, S.P. (1995), "Reforming Civil Military Relations" in Diamond, L. & Plattner, M.F. (eds), *Civil-Military Relations and Democracy*. Baltimore: John Hopkins University.
- Karatnycky, A. (2002), "Muslim Countries and the Democracy Gap" in *Journal of Democracy*, Vol. 13, No. 1, pp. 99-112
- Lesch, A.M. (2004), "Politics in Egypt" in Almond, G.A., Bingham Powell Jr., G, Strøm, K & Dalton, R.J. (eds) *Comparative Politics Today: A World View* (achtste editie). New York: Pearson Longman, pp. 580-634.
- Lesch, A.M. (2011) "Egypt's Spring: Cause of the Revolution" in *Middle East Policy*, Vol. 18, No. 3, pp. 35-48
- Linz, J.J. (2000) *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. London: Lynne Rienner Publishers
- Linz, J.J. & Stepan, A. (1996), "Modern Non-Democratic Regimes" in O'Neil, P.H. & Rogowski, R. (eds), *Essential Readings in Comparative Politics* (derde editie). New York: W.W. Norton & Company, pp. 206-218
- Mansfield, E. & Snyder, J. (1995) "Democratization and the Danger of War" in *International Security*, Vol. 20, No. 1, pp. 5-38
- Meredith, M. (2005) *The Fate of Africa: A History of 50 Years of Independence*. New York: Public Affairs.
- Nordlinger, E.A. (1977) *Soldiers in Politics: Military Coups and Governments*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Osman, T. (2011) *Egypt on the Brink: From the Rise of Nasser to the Fall of Mubarak*. New Haven: Yale University Press

Zakaria, F. (2004) "Islam, Democracy, and Constitutional Liberalism" in *Political Science Quarterly*, Vol. 199, No. 1, pp. 1-20

Artikelen

BBC (2012) "Egyptian army has controversial arrest powers restored", 13 juni 2012, via <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18432297>

Guardian (2012) "Egypt's supreme court dissolves parliament and outrages Islamists", 14 juni 2012, via <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jun/14/egypt-parliament-dissolved-supreme-court>

NRC (2011) "President Hosni Mubarak afgetreden", 11 februari 2011, via <http://www.nrc.nl/nieuws/2011/02/11/hosni-mubarak-treedt-af-als-president/>

NRC (2012) "Opkomst Egyptische verkiezingen: 'meer dan vijftig procent'", 24 mei 2012, via <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/05/24/opkomst-egyptische-verkiezingen-meer-dan-vijftig-procent/>

Reeves, E. (2011) "Just How Rich Is Hosni Mubarak?", 9 februari 2011, via <http://www.theatlanticwire.com/global/2011/02/just-how-rich-is-hosni-mubarak/21163/>

Trouw (2011), "Driekwart van Egyptenaren stemt voor grondwetswijziging", 20 maart 2011, via <http://www.trouw.nl/tr/nl/4496/Buitenland/article/detail/1862706/2011/03/20/Driekwart-van-Egyptenaren-stemt-voor-grondwetswijziging.dhtml>